

MEHMET YÜCE • Osmanlı Melekleri

MEHMET YÜCE 1965 senesinde Samsun'da dünyaya geldi. İlk, orta ve lise eğitimini müteakip 1987'de İTÜ Makina Fakültesi'nden mezun oldu. Yurtiçi ve yurtdışında çeşitli firmalarda ve projelerde çalıştı. 1999 senesinden beri futbol tarihi üzerine çalışmalar yapıyor. *Osmanlı Melekleri*'ni 2009 senesinde yazmaya başladı. Bir aralık "ara" verdi. Sonra; kitabı tamamlayacağına söz vermiş, bir Kadıköy öğleden sonrası Metin Kurt'a... Sözünde durmuş anlaşılan...

İletişim Yayınları 2035 • Futbol Kitapları 32

ISBN-13: 978-975-05-1580-4

© 2014 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2014, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Seda Mit

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MEHMET YÜCE

Osmanlı Melekleri

Futbol Tarihimizin Kadim Devreleri

TÜRKİYE FUTBOL TARİHİ - BİRİNCİ CİLT

Babama ve oğluma...

İÇİNDEKİLER

<i>Küçük Bir Hâtıra...</i>	11
Önsöz.....	13
Giriş.....	15

BİRİNCİ BÖLÜM

1875-1908

BİRİNCİ BÖLÜM	
Yakışıklılara Karşı Tipsizler	21
İKİNCİ BÖLÜM	
Oxford İpeklisinden Eşarp	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Boğaziçi'nin Aşağısı, Yukarısı...	35
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Imogene'nin Seyir Defteri	41
BEŞİNCİ BÖLÜM	
Osman Efendi'nin Kadehi	47
ALTINCI BÖLÜM	
Avukat Henry Pears'ı Takdimimdir	57
YEDİNCİ BÖLÜM	
Kriketin Muğlak Tarafı	67

SEKİZİNCİ BÖLÜM	
Old Crock'dan Maç Yorumları.....	73
DOKUZUNCU BÖLÜM	
La Fontaine'nin Bastonu.....	83
ONUNCU BÖLÜM	
Tahtaperde'dir Aleko!.....	95
ON BİRİNCİ BÖLÜM	
Top Endahtı ile Talim İcrâ Etmek!.....	105
ON İKİNCİ BÖLÜM	
Bobby Fuad.....	117
ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Beden Terbiyesinin Yeniden İnşası.....	129
ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Melekler Ligi.....	139
ON BEŞİNCİ BÖLÜM	
An Other Team!.....	147
ON ALTINCI BÖLÜM	
On Bir Limon, Kırk Paraya!.....	163
ON YEDİNCİ BÖLÜM	
Ecnebi Memlekette Rastlanılan Dost.....	171

İKİNCİ BÖLÜM

1908-1923

<i>Küçük Bir Hâtıra...</i>	191
ON SEKİZİNCİ BÖLÜM	
Şişman Yanko'nun Mağazası.....	193
ON DOKUZUNCU BÖLÜM	
On Gümüş Yürek.....	205
YIRMİNCİ BÖLÜM	
Topun Sadâ-yı Âhenkdârı.....	211
YIRMİ BİRİNCİ BÖLÜM	
"... Bu Sefer Muhabbetlerini Kazandınız!".....	223

YIRMI İKİNCİ BÖLÜM	
Osmanlı Kulüpleri	233
YIRMI ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Omiros Tarlası, Panionios Çayırı	241
YIRMI DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
İskeyting Palas	249
YIRMI BEŞİNCİ BÖLÜM	
Altay'ın Alâmetifarikası	263
YIRMI ALTINCI BÖLÜM	
Cuma Ligi	281
YIRMI YEDİNCİ BÖLÜM	
İstanbul'un Turanı, Örsü, Ankara'nın İmâlatı, Gücü	287
YIRMI SEKİZİNCİ BÖLÜM	
İttihad Kulübünde Terakki	295
YIRMI DOKUZUNCU BÖLÜM	
Altınordu'nun Muazzam Gücü	303
OTUZUNCU BÖLÜM	
Düşman Çizmeleri	315
OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM	
Gri Bir Sis Tabakası İçinde	323
OTUZ İKİNCİ BÖLÜM	
"... Ofsayddan Mâadâ Bütün Futbol Kuadesi Caridir."	343
OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Cepheden 'Top' Sesleri	355
OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
"... İstanbul İdmancalarına Selamlar, İhtiramlar..."	371
KAYNAKÇA	395

Küçük Bir Hâtıra...

Sıcak bir İstanbul öğleden sonrasıydı sanırım. Geniş bir caddede yürüyorduk. Taşradan İstanbul'a gelmiş bir çocuğun meraklı bakışlarıyla gördüğüm her nesneyi usumda tutmaya çalışıyordum. Caddenin her iki tarafında yürüyen kalabalığı anımsıyorum. Böyle bir kalabalığı ilk defa görüyordum. Açıkçası biraz ürkmüş ve yanımda yürüyen adamın eline daha da sıkı sarılmıştım. Egzoz kokuları, yolun kenarında kapıları açık lokantalardan yayılan yemek kokularına karışıyor, caddenin açıldığı kocaman meydana silindirik bir kutunun içinde duran trafik polisi kollarını garip şekillere sokarak boyuna düdük çalıyordu.

Taşıtlardan çıkan korna sesleri, meydana muazzam Atatürk heykeli, yiyecek satan yerlerin çokluğu, insanların alelacele koşuşturmaları, geldiğim kentin doğasıyla hiç uyumuyordu. Sonrasında neler yaptığımızı neler konuştuğumuzu tam hatırlayamıyorum. Ancak hatırladığım bir şey var ki, o da gece oynanacak maçla ilgili bana en ufak bir şey söylenmediğidir.

Hava kararmış, önünden geçtiğimiz câmiden ezan okunmaya başlamıştı. Hızlı hızlı yürüyerek meydana vardık... Deniz kıyısında bir yerlerde büyük bir stadyumun yanında duruyorduk şimdi de. Mahşeri bir kalabalık vardı. Gişeler kapanmıştı. Yanımdaki adamın yüzü asıldı. "Hiç bilet kalmamıştır," dedi kendi kendine. Pejmürde giyimli bir adam belirdi yanımızda aniden. "Bilet var, ister misiniz?" dedi. Elini tuttuğum adam parayı verip iki bilet aldı. Dar ve karanlık dehlizlerden geçerek stadyumun içine girdik. Maç başlamıştı, tıklım tıklım dolu statoda oturan yoktu. Herkes ayağa kalkmış maçı izlemeye çalışıyor, zaman zaman kaçan bir golle kederleniyorlar veya yanlış bir karar nedeniyle maçı yöneten siyah formalı adama daha önce hiç duymadığım sunturlu küfürleri savuruyorlardı. Babam maçı rahat izleyebilmem için yanımızdaki dayanma demirinin üzerine

oturttu beni. Şimdi kolaylıkla görebiliyordum etrafımda olan biteni. Bizim de bulunduğumuz tribündeki bir kısım izleyici sarı ve lacivert bayraklar sallıyor, karşı taraftaki kalabalık ise siyah beyaz flamalarla dalgalanıyordu. Durmaksızın bir bağırış çağırış, su satıcıları, lahmacun kokuları arasında ilk gol geldi. Babam yanağıma bir öpücük kondurdu derhal. Sevinmişti. Sonra iki gol daha oldu. Toplam üç defa öpüldüğümü anımsıyorum.

Maçtan çıktık. Sonrası da tamamen kopuk diyebilirim. Babam o maçtan yaklaşık bir yıl sonra kentimizde geçirdiği bir trafik kazasında yaşamını yitirdi. Şimdi ben onun beni maça götürdüğü yaştayım. Geçenlerde Beşiktaş ile Fenerbahçe'nin oynadığı maçlar ile ilgili bir istatistik geçti elime. 26 Ağustos 1973 tarihinde Fenerbahçe'nin Beşiktaş'ı 3-0 yendiği yazıyordu. Cumhuriyet'in 50. yılı nedeniyle düzenlenmiş özel bir turnuva maçıymış meğer gittiğimiz. O satırı okurken, İstanbul'un o anki sıcak havasını, maçta içtiğim ayranı, siyah beyaz atkılı bir adamın sarı lacivert bayraklı arkadaşıyla yan yana stadyumdan çıkışları aklıma geldi. O küçücük satırda yaklaşık kırk bin kişinin stadyumun içinde bağırışları, hakemin çaldığı ve çalmadığı düdüklere, yırtık pantolonlu simitçinin yanımıza gelişi, karaborsadan alınan iki bilet vardı. Bütün bunların hepsi küçücük bir satırın içinden gülümsüyorlardı bana. Dudağımı satırın 3-0 yazan kısmına yaklaştırıp bir öpücük kondurdum usulca. Bir Ağustos sıcağı oldu yüreğime...

Bu kitabı; ışığı hâlâ bana yol gösteren, özlemlerle yâd ettiğim sevgili babama, küçücük yaşında beni yeniden yazmaya teşvik eden, yüreklendiren hayatımın en güzel varlığı canım oğluma ithaf ediyorum.

Önsöz

Osmanlı Melekleri'ni yazmaya başlamadan, bundan yaklaşık on beş sene evvel, ayaktopunun tarihi hakkında bölük pörçük bilgiye ve belgeye sahiptim. Doğrusunu söylemek gerekirse öyle futbol tarihimizi yazmak gibi bir niyetim yoktu, olamazdı da... Bir hakem dostumun, bir gün, bana hediye ettiği dört ciltlik futbol tarihi kitaplarını okuyana kadar da olmadı. Futbol federasyonunun yayınladığı bu kitapları okurken puan cetvellerine gözüm takıldı. Mühendis olduğumdan zannederim, hemen galibiyet sayıları ile mağlubiyet sayıları eşit mi diye göz gezdirdim yüz senelik puan cetvellerine. Ne galibiyet sayıları tutuyordu, ne de atılan, yenilen goller... Doğrusu çok şaşırmıştım. Bunun bir doğrusu bir taraflarda olmalı diye düşündüm ve aramaya başladım...

İşte o gün bugün hâlâ arıyorum sevgili okur. Aradan aşağı yukarı on beş sene geçti zannediyorum. Hâlâ da bulmuş değilim. Futbol tarihimizin kadim dönemlerinin puslu sokaklarında geziniyorum yıllardır. Sokaklarda rastladıklarım, başımı çevirip gördüğüm bütün evliyalar, daha önce bildiğimi sandığımın tam tersini anlatıyor bana. Ben de daha çok şaşıyor ve heyecanlanıyorum. Benim yolculuğum bir gün nihayet bulacak ama biliyorum ki; bir başkası çıkacak ve o benim bıraktığım yerden devam edecek. Kim bilir; o vakit geldiğinde, benim için bir jest yapacak ve “O da bir Osmanlı Meleği sayılır” diyecek...

Giriş

Elinizdeki araştırma, ayaktopunun Osmanlı coğrafyasındaki başlangıç serüvenine tanıklık eden, hususi bir surette münasebet ihtivâ eden, geniş ve çeşitli kaynaklar kümesinin titizlikle incelenip derlenmesi ile oluşmuştur. Bu çalışma aynı zamanda, memleket ayaktopu tarihi konusunda araştırma yapacaklar için ana kaynak olma amacındadır.

Büyük emekler verilerek yaratılan Türkiye futbol ve spor tarihi yayınları incelendiğinde, başlangıç yılları ile ilgili kısımların, hemen hepsinin birbirinden alıntılı veya birbirlerine gönderme yapan biçimde sunulduğu gözlemlenir. Futbol tarihimizin gri dönemi de diyebileceğimiz kuruluş sürecinin tek bir boyutta, sık bir biçimde ele alınmasını doğrusu içime sindiremedim. Son derece iyi niyetle yapılan çalışmalar olsalar da, birbirinden kopyalanarak sunulan hatalı, eksik ve birbirleriyle çelişen bilgi kirliliğinin, özellikle internetin yaygınlaşmasından sonra yığınlara daha da hızlı ulaşması bu çalışmayı yapmam için beni kamçılıdı.

Bir konuda yazı yazmadan hattâ deyim yerindeyse ahkâm kesmeden önce o konunun çok iyi etüt edilip, irdelenmesi gerektiği öğretilir hep. Futbol konusunda da yazı yazarken aynı şartlar geçerli. Okurlar müsterih olsunlar ki; bu satırların yazarı, tam da bu sebepten, konuyu mümkün olabilen tüm kaynaklardan derinlemesine araştırdı.

İncelenen döneme ait hemen bütün gazete, spor mecmuası, spor haberi veren diğer mecmualar başta olmak üzere; kitap, makale, hâtırat, mektup, fotoğraf, kartpostal ve benzeri yazılı ve görsel külliyat tarandı. Mezkûr külliyat, İngilizce, Fransızca, eski harfli Türkçe; dönemin ehemmiyetli uzuvları olan gayrimüslim lisanları, yani Ermenice ve Rumca olarak karşıma çıktı.

Maalesef Rumca ve Ermenice bilmediğimden mezkûr kaynaklar, bu lisanlara vâkıf dostların yardımıyla tarandı.

Yukarıda açıklanan kaynaklara ulaşmak için kütüphaneler ve müzeler gerek fiziki gerek dijital muhitte ziyaret edildi. Buralarda süreli yayınlar tarandı, kulüp müzelerindeki belge ve dokümantasyon ile görsel materyal incelendi. On beş yılı aşkın bir sürede oluşturduğum kişisel arşivim ve notlarım de araştırma için oldukça yardımcı oldu.

Araştırmaya başlarken zaman kıstasını doğru bir biçimde tespit etmek gerekiyordu. Bu yüzden de futbolun yurdumuzdaki başlangıç tarihi konusunda hemen tüm kaynakların birleştiği 1890 senesinin biraz daha gerisine giderek başlangıç tarihi 1875 olarak belirlendi. Bu tarihi tespit ederken İngiliz Futbol Federasyonu'nun kuruluş tarihi olan 1863 senesi yol gösterici oldu. Aslına bakarsanız daha geriye gidecek lüksümüz de yoktu. Başlangıç olarak alınan tarihten önce yayımlanmış süreli yayınlara göz atıldığında futbolla ilgili bir habere veya yazıya rastlanılmadı.

Başta süreli yayınlar olmak üzere tüm yazılı ve görsel kaynağı incelerken; daha önceden yapılmış olan hatalar için doğrusunu bulmada kılavuzluk etti. Araştırma sırasında edinilen bilgilerin, gerçekleşen eylemlerin notlarını alarak mevcut yayınlarla karşılaştırma şansı da yakalandı. Her bulunan çelişki, yapılan araştırmanın ne kadar yerinde olduğunu gösterdi ve devam edilmesi için yüreklendirici bir mahiyet arz etti. Araştırma süreci içinde görüldü ve anlaşıldı ki; futbol tarihimiz hâlen araştırmaya aç ve bu konuda inceleme yapacak gönüllüleri bekliyor.

Ayaktopunun memleket sathındaki serüveni için çıkılan bu yolculukta tanıdık, az tanıdık birçok spor dalıyla da karşılaştım. Tarihin içine yapılan yolculukta rastlanılan ve uzaktan el sallayan bu dostların selamını almamazlık edemezdim. Futbol kadar derinlemesine olmasa da, onların başlangıç dönemine de tanıklık ettim.

Herhangi bir konunun yerel tarihini incelerken genellikle dünyadaki doğuşu ve gelişimi hakkında *'âdettendir'* kısa da olsa bilgi verilir. Bununla birlikte bu iddialı mevzu hakkında incelemediğim, doğruluğundan emin olmadığım, sağdan soldan edindiğim bilgileri sizlere aktarmanın da bu kitabı yazma amacımınla örtüşmediğini düşündüm. Bu yüzden başka bir çalışma konusu olan futbolun Türkiye dışındaki kadim dönem gelişimi hakkında bilgi vermekten kaçındım.

Elimizdeki bu çalışma yurdumuzdaki ayaktopu oyununun bir manifesto su değil kuşkusuz. Bununla birlikte şu ana kadar "başlangıç dönemini" bütün değer ve özellikleriyle detaylı bir biçimde inceleyen ve derleyen ilk yapıt denebilir.

Yurdumuzda ayaktopunu ilk defa oynayan ve onu yerleştirip, öğreterek

bizlere miras bırakan Osmanlı Melekleri'yle tanışacağınız satırların sizlere de en az benim kadar keyif vermesini dilerim.

MEHMET YÜCE

Haziran ayının on sekizinci günü, 2009, Ataşehir, İstanbul

Gözden geçirme ve Birinci Bölüm'ü bitirme;

Ocak ayının yirmi yedinci günü, 2014, Kadıköy, İstanbul

İkinci Bölüm'ü bitirme;

Mart ayının on üçüncü günü, 2014, Ataşehir ve Kadıköy, İstanbul

BİRİNCİ BÖLÜM

1875-1908

Yakışıklılara Karşı Tipsizler

Memleket futbol tarihini yazan kaynaklar, yurdumuzda bu oyunun önce İzmir hattâ Selanik'te oynandığını yazarlar. Ben de araştırmaya başladığımda öncelikle bu kentlerden futbolla ilgili haberler bulacağımı düşünmüştüm. Selanik'te yaşamış Meropi Anastasiadou'nun “Yüzyıl Dönemecinde Selanik'te Seçkin Sporları ve Sporcu Seçkinler” makalesinde futbolun evvela İzmir'de başladığına dair bir cümle geçiyor:

“... Bu sporlardan bazıları ‘özellikle 1890'da İzmir'de Football and Rugby Club'ın kuruluşuyla başlayan futbol’ hemen halkın ilgisini çekmeyi hedefler...”¹

Makalenin sonraki bölümlerinde yazardan Selanik futbolu hakkında çok değerli bilgiler öğreniyoruz:

“... 1902'ye doğru kurulan Union Sportive'e gelince; Selanik'e futbolun, bu kulüple girdiği söylenir. Kurucu üyeleri arasında, Yunan, Musevi ve Avrupa burjuvazisinin adlarını görürüz...”²

Tarihçi Anastasiadou yaptığı araştırmalardan edindiği bilgiler ışığında öngördüğü tarih, İzmir için oldukça mantıklı. Bu görüşü destekler biçimde, İzmir'de yerleşik İngiliz bir ailenin torunu olan Hugh Whittall da 1880'le-

- 1 Anastasiadou, Meropi, “Yüzyıl Dönemecinde Selanik'te Seçkin Sporları ve Sporcu Seçkinleri,” *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşamak*, ed. François Geogron, Paul Dumont, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011, s. 176.
- 2 Anastasiadou, Meropi, “Yüzyıl Dönemecinde Selanik'te Seçkin Sporları ve Sporcu Seçkinleri,” *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşamak*, ed. François Geogron, Paul Dumont, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011, s. 179.

re kadar Bornova'ya yerleşmiş Levantenlerin herhangi bir spor aktivitesinin olmadığına altını çiziyor. Ayrıca *Turkish Daily News* 21 Temmuz 2001 tarihinde çıkan nüshasında yayınladığı bir makalede futbolun ilk defa İzmir Bornova'da İngilizler tarafından oynandığını belirtiyor.

Bir başka İzmirli yazar Rauf Beyru ise maçların ilk defa Bornova çayırıların da oynandığını yazıyor:

“Daha 1880’li yıllarda kentte futbolun popüler bir spor olduğu, Bornovalı İngiliz gençler arasında oynandığı bilinmektedir. Bu durum İngiliz Konsolosluğu raporlarına kadar yansımıştır.”³

Beyru, bir yandan tarih konusundaki çelişkiyi arttırırken bir yandan da tarih bandının 1875 ile 1880 yılları arasına çekilmesine sebep oluyor.

İnci Kuyulu Ersoy ise *İzmir Levantenlerinin Kültürel Etkinlikleri* adlı yapıtında İzmir’deki ilk resmi maçın 21 Ekim 1890 tarihinde Bornova’da oynandığını yazıyor. Aynı kitapta Smyrna Football Club’ın da 1901 yılında kurulduğunu belirtiyor. Ancak ilerideki satırlarda Smyrna (İzmir) Kulübü’nün kuruluş tarihinin çok daha eski olduğunu göreceğiz.

1870’li yılları araştırdığımda yukarıda öne sürülen savları kanıtlayacak herhangi bir habere rastlayamadığımı belirtmeliyim. Ancak tüm kaynaklar Selanik ve İzmir kentleri konusunda hemfikir. Aslına bakarsanız İngilizlerin olduğu her yerleşkede mutlaka onların kültürlerini ve spor aktivitelerini de görmek olası. Bu yüzden ilk defa nerede başladığını bilemiyoruz ama gerek Selanik ve İzmir gerek İstanbul’da aşağı yukarı aynı zamanlarda başladığını düşünebiliriz. Bu tarihin de Anastasiadou’nun dediği gibi 1870’li yılların sonları olması pek muhtemel. Bazı kaynaklar özellikle İstanbul’da futbolun İzmir’e göre dört beş yıl geç başladığını belirtse de bununla ilgili herhangi bir kanıt gösteremiyorlar.

Bana sorarsanız memleketimizde futbol ilk defa, daha önce hiç adı geçmeyen bir mahalde de oynanmış olabilir. Levantenlerin ve azınlıkların yoğun olarak bulunduğu Aydın, Trabzon, Amasya, Mersin hattâ Batum bile olabilir. Bütün bu zikredilen kentlerin hepsinde aşağı yukarı eş zamanlı olarak da başlamış olabilir.

Osmanlı coğrafyasında futbolla ilgili rastladığım ilk haber bu oyunun elle oynatılma ile ilgili... Futbolun bir şekilde atası diyebileceğimiz bir ragbi maçına İstanbul’da yayınlanan *Constantinople Messenger*, 16 Kasım 1880 tarihli nüshasında oldukça geniş bir yer ayırmış:

“Geçen Cumartesi günü C.F.C. (Constantinople Football Club) sezonun ikinci maçını Kadıköy’deki kriket sahasında yaptı. Bay Block ve Eyres tarafın-

3 Güneş, Günver, “XIX. yy’dan XX. yy’a İzmir’de futbol,” *Toplumsal Tarih*, sayı 142, İstanbul, 2005.

dan 'Bayraklar' ve 'Beyazlar' olarak seçilen takımlar birbirlerine oldukça saygılıydı.

Önceki Cumartesi oynanan maça göre ilk dikkat çeken, oyuncuların kondisyonlarının daha iyi olması ve hücum oyuncularının gelişme kaydetmesiydi. Ancak oyun sırasındaki 'itiş kakış' hâlen çok fazla. Topsuz oyunda bir hücum oyuncusu koşuya başlamalı ve sonra dönerek itiş kakıştan kurtulmalı. Daha sonra da topu aramalı.

Beyazlar'da Huges son derece iyi savunma yaptı. İlk yarı boyunca Beyazlar rüzgârı da arkasına alarak hücum yaptılar. İlk yirmi dakikadan sonra oyun dengelendi. Bay Block'un Bayraklar adına güzel bir vuruşla yaptığı gol şutu, Bay H. Baker tarafından önlendi. Kısa bir süre sonra yapılan güzel bir try'dan (*topun gol çizgisini herhangi bir noktasından geçmesi*) sonra Bay Block nihayet bir gol (*topun çizgiyi kale direklerinin arasından geçmesi*) yapmaya muvafak oldu.”⁴

Haber teferruatlı bir şekilde incelenirse, Constantinople Football Club adında daha önce hiç duymadığım bir kulübün oyuncuları arasında, 1880 senesi Kasım'ında ragbi maçları yapıldığını; daha da önemlisi '*sezonun ikinci maçı*' tanımlamasından bunun ne ilk sezon ne de ilk maç olduğunu, başka bir deyişle; 1870'lerin sonlarında da İstanbul'da ragbi oynandığını anlıyorum. İnceleme sürdürülürse; ilk futbol maçlarının düzenlendiği bilinen Kadıköy'de, ragbi ve kriket maçları yapıldığı görülüyor. Haberdeki isimlerinden de oyuncuların İstanbul'a yerleşmiş İngiliz Levantenler olduğu anlaşılıyor.

1880 yılının son aylarının gazetelerini heyecan içinde incelemeye devam ediyorum. Bir hafta sonra Kadıköy'de aynı kulübün oyuncularının bu sefer başka isimler altında yine bir ragbi maçı yaptığına tanık oluyorum. Gazetenin bir başka yerinde de George B. Burgin adlı bir okuyucunun "Lawn Tennis" başlıklı yazısını okuyorum:

"Çim kort tenis sahaları İstanbul'da yaşayan İngiliz Kolonisi üyeleri için uzun bir zamandır ihtiyaçtır. Birtakım ekonomik ve idari güçlükler nedeniyle yapılamadığını biliyoruz. Peki, neden Belediye Tiyatrosu'nun bulunduğu alana kurulamaz, akşam olunca kolaylıkla eski hâline dönüştürülemez mi?"⁵

Anlaşılan 1880'lerin İstanbul'u spor açısından oldukça renkli... Başta kriket ve ragbi olmak üzere çim tenisi de oynanıyor. Ya futbol, o oynanmıyor mu? Sorumun yanıtını almakta gecikmiyorum. Aynı gazetenin 1 Aralık 1880 Çarşamba nüshasında okuduğum haber daha önce bütün bildiklerimi alt üst ediyor:

4 The Constantinople Messenger, 16 Kasım 1880, cilt 1, No: 28.

5 The Constantinople Messenger, 16 Kasım 1880, cilt 1, No: 28, s. 1.

“Geçen Cumartesi günü Kadıköy’de Constantinople Football Club üyeleri ilk yarım saati ‘Association’ sonrasında da ‘Rugby Union’ kuralları ile bir futbol maçı yapmışlardır.”⁶

Bu haberin o kadar çok önemi var ki, nereden başlayacağımı bilemiyorum. Öncelikle futbol tarihimizin başlangıcı ile ilgili bütün bildiklerimizi buruşturup çöpe atıyor.

Özetleyecek olursak; 1880 senesi, 27 Kasım Cumartesi, öğleden sonra İstanbul Kadıköy’de İngiliz Futbol Federasyonu kuralları ile (bu bizim bildiğimiz futboldur) yarım saat de olsa bir futbol maçı yapılmıştır. Yani futbol daha önce ezberletildiği gibi 1890’lı yılların ortalarında değil, çok önce İstanbul’da oynanmıştır. Bunun ilk futbol maçı olmadığı da açık. Gazete *‘birlik kuralları’* derken bunu herkesin bildiği ve daha önce de oynandığı havasında yazıyor. Tıpkı ragbi gibi futbol da 1880’lerden önce İstanbul’da İngilizler tarafından oynanıyor.

Gazete müsabaka ile ilgili ayrıntıları da yazmış:

“Yakışıklılar ve Tıpsızlerden oluşan iki takımın bu maçında bol gol gördük. Maça kulüp üyelerinin büyük bir bölümü havanın yağışlı olması ve hastalık gibi mazeretlerle katılamadı. Bu yüzden maç yetersiz sayıda oyuncu ile yapıldı. Yarım saatlik birlik kuralları ile oynanan maçtan sonra yapılan ragbi maçında Bay Block ve Graves güzel sayılar yaptılar. Öğleden sonra yapılan maç sırasında tuhaf bir gelişme de yaşandı. Bir atak sırasında çizginin içine giren bir ‘Muhacir’ (*Muhtemelen Kırım savaşı göçmeni*) o sıra birbirleriyle çarpışan oyuncuların arasında kalarak fena halde yaralandı. Umarız önümüzdeki hafta katılım daha çok olur da daha güzel maçlar izleriz.”

Kayıtlara geçen ilk futbol maçı diyebileceğimiz Yakışıklılar-Tıpsızler maçının takım kadrolarını da vermiş gazete:

Handsome: Block, Lambe, Heap, Bigelow, Eyres, Holmes, Whittall, Kerr.

Uglies: Braves, Cumberbatch, Willmore, Burgin, Lander, Thomson, Clifton.

Ragbi tarihini incelendiğinde Rugby Union kurallarının yanında 1895 yılından başlayarak ‘Rugby League’ kurallarının da uygulanmaya başladığı görülür. Association Rules tabiri ise bizim anladığımız futbol için kullanılıyor. Maçın yapıldığı tarihi de göz önüne alırsak gazetede bahsedilen *‘association rules’* tabiri için, ragbinin başka kurallarla oynanan bir türü olduğunu düşünemeyiz. Kaldı ki, gazete yarım saat sonra ragbi maçına geçildiğini özellikle belirtiyor. Burada futbolu ihlal eden tek nokta yeterli oyuncu katılımı olmaması nedeniyle maçın yediye karşı sekiz kişilik takımlarla yapılması.

6 *The Constantinople Messenger*, 01 Aralık 1880, cilt 1, No: 30.

On dokuzuncu asrın sonlarında Haydarpaşa İskelesi (25 Teşrin-i sâni 1309 [7 Aralık 1893] tarihli Servet-i Fünun mecmûası kapak resmidir).

1881 yılına geldiğimizde bu sefer başından sonuna futbol kurallarıyla oynanan bir maçın haberi yayınlanıyor gazetede. *The Constantinople Messenger*'ın 5 Ocak 1881 tarihinde çıkan nüshasında “Football” başlıklı haberde bakın ne yazıyor:

“Geçen Cumartesi günü Haydarpaşa Çayırı'nda Olympic Football Club üyeleri Maviler ve Beyazlar adında iki takıma ayrılarak association (birlik) kuralları altında bir futbol maçı yapmışlardır. Mavi takım maçı ikiye karşı bir golle kazanmıştır. Maviler'in golleri Dowson ve Frowin'in şutları ile atılmış, Beyazlar'ın golü ise Bay Pediani'den gelmiştir. Son derece güzel bir havada yapılan ve bu ülkede nadir görülen bu oyuna kalabalık bir izleyici grubu tanıklık etmiştir. Maçı izleyenler arasında bulunan yerliler (*Türkler ve azınlıkları kast ediyor olmalı*) sahadaki oyuncuların kendilerini yırtarcasına yaptıkları fuleli koşulara –bundan ne kazanıyorlardı?– ve birbirlerine tıpkı bir boğa gibi yaptıkları şarjlara çok şaşırdılar ve kuşkuyla baktılar. Galip takımdan Dawson, Haydon ve W. Lyne güzel bir maç çıkarırken, Beyazlar'da Stephen Rowill, Lockhart ve Charles Bond yenilgiyi önlemeye çalıştılar.”⁷

Bu maç elbette yapılan ilk maç değil. Bununla birlikte başından sonuna kadar futbol kurallarıyla oynanmış olan bu maça, futbol tarihimizin; süreli bir yayınlı desteklenen, kayıtlı ilk maçı diyebiliriz.

Tarihin sararmış yapıprklarından süzülerek karşımıza çıkan bu mücadeleye ev sahipliği yapan Haydarpaşa Çayırı, nedense futbol tarihimizi anlatan eserler içinde kendine fazlaca bir yer bulamamıştır. Bu çayırdan futbolla ilgi-

7 *The Constantinople Messenger*, 05 Ocak 1881, cilt 1, No: 35.

li anlarını *Galatasaray ve Futbol* adlı yapıtında toplayan Ruşen Eşref'in bahsettiğini biliyoruz:

“... Galatasaray'ın kuruluşundan sonra iki evre vardır. Rumeli yakası çağı ve Anadolu yakası çağı... Rumeli yakası çağının coğrafyası Taksim Kışlası Talimhanesinden başlar, o vakit Tatavla denilen Kurtuluş'tan, Âbide-i Hürriyet tepesinden, Bebek tepesinden aşar; Büyükdere Çayırı'na kadar uzanır. Pek seyrek olarak Çırpıcı Çayırı'na, Bakırköy Çayırı'na uğradığı olmuştur. Polis hafiyesi gözcülüğünü şaşırtmaca nev'inden. Bu çağa epik çağ demek daha doğru olur...”⁸

Ruşen Eşref Bey Avrupa tarafını anlattıktan sonra dönüp Asya tarafı hakkında da malûmat vermiş:

“... Anadolu yakasındaki çağın coğrafyasına gelince; o Haydarpaşa Çayırı'ndan başlar, buna klasik devre adım atıştır denebilir. Doğrudan doğruya klasik devreye ise Papazın Bağı ve Kuşdili Çayırlarında girildi.”⁹

Haturalarını uçsuz bucaksız bir tarlada salınan başakların dans etmesini andıran bir güzellik ve ritimle yazan Üstat Ruşen Eşref; Haydarpaşa Çayırının Galatasaray'ın klasik dönemine tanıklık ettiğini belirtiyor. 1854-55 Kırım Savaşı'nda şehit düşen İngilizler için yapılan mezarlığın Haydarpaşa'da olması, buranın İngilizler için önemini ve ilk futbol müsabakaları için kullanılabileceğini doğruluyor.

Bu dönemin biz futbolseverler için ehemmiyetli olabilecek olaylarından biri de ilk futbolcularımızdan (bütün kaynaklarımız ilk futbolcu demesine rağmen böyle olmadığını ileride göreceğiz) Fuad Hüsnü Bey'in 1879 senesinde dünyaya gelmesidir. Fuad Hüsnü Bey ilk futbolcu olmasa bile ilkler içinde en ehemmiyetlisidir.

Çalışmamın spor araştırmacıları ve okurlar tarafından daha kolay incelenmesi için (özellikle kadim dönemler için) her bölümün sonuna bir zamandizin koymayı uygun buldum. Hazırlayacağım zamandizinlerde araştırılan tarih aralığında gerçekleşmiş sosyal ve spor etkinliklerini bulacaksınız.

8 Birinci, Necat; Sağlam, Nuri; Ruşen Eşref Üneydın Bütün Eserleri, *Galatasaray ve Futbol*, cilt 4, *Hâtıralar II*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002, s. 201-331.

9 Birinci, Necat; Sağlam, Nuri; Ruşen Eşref Üneydın Bütün Eserleri, *Galatasaray ve Futbol*, cilt 4, *Hâtıralar II*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002, s. 201-331.